

Criminaliteitspreventie en stedelijk design – Merel Goossens

Criminaliteitspreventie door middel van de specifieke inrichting van de publieke ruimte. Beide aspecten onderhouden een logische doch onderbelichte relatie. Nochtans wordt ze door de groei van steden steeds belangrijker. De manier waarop iemand zich gedraagt, is niet enkel afhankelijk van diens karakter of persoonlijkheid, maar ook van de manier waarop de omgeving hierop inspeelt. Deze verhandeling start met een overzicht van enkele relevante criminologische stromingen die daarmee de basis hebben gelegd voor verdere inzichten, zoals Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) er één van is. Met betrekking hiermee wordt verder in de paper ingegaan op hoe vier Vlaamse steden omgaan met deze techniek om criminaliteitspreventie te betrekken bij stedelijke projecten. Uit de interviews met de respondenten is gebleken dat CPTED in de strikte zin van de theorie niet wordt gevolgd. Daarentegen is het wel een alom gekende term waar andere initiatieven op gebaseerd worden en zijn ook overal projecten lopende waarin veiligheidskwesties aan stedenbouwkundige projecten worden gekoppeld. Vervolgens wordt de vergelijking met Nederland gemaakt, waaruit blijkt dat deze laatste qua integrale aanpak een stuk verder staat dan Vlaanderen. Het grootste verschil lijkt de aanwezigheid van een centrale organisatie, het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV). Het CCV tracht gemeenten aan te zetten om rekening te houden met deze veiligheidsaspecten, waarbij ondersteuning van de overheid wordt verkregen. Dit zorgt voor uitgebreidere kennis omtrent de mogelijkheden en effecten van criminaliteitspreventieve interventies. Tot slot worden omtrent de noodzaak van dergelijke ingrepen kritische bedenkingen en aanbevelingen aan de conclusies van de interviews toegevoegd.

Criminaliteitspreventie en stedelijk design

mogelijkheden en beperkingen

Merel Goossens

- (1) In Vlaanderen wordt nog te weinig het verband gelegd tussen het voorkomen van criminaliteit en de invloed van de omgeving daarop.
- (2) Door middel van een participatieve en sociale benadering is het mogelijk na te gaan welke oplossingen positieve gevolgen zullen hebben voor een bepaalde doelgroep of buurt.
- (3) Vlaamse gemeenten moeten via een centraal kanaal geïnformeerd kunnen worden over nieuwe ontwikkelingen binnen de criminaliteitspreventie en het stedelijk design.

Intercommunale Leiedal

President Kennedypark 10

8500, Kortrijk

Merel.Goossens@leiedal.be

Criminaliteitspreventie en stedelijk design

mogelijkheden en beperkingen

Inleiding

De omvang van de stad wordt steeds groter. In 2030 woont 80 procent van de wereldbevolking in een stadsomgeving (Corijn, 2006). Steden vangen echter niet enkel hun inwoners op. Dagelijks wordt een stad geconfronteerd met duizenden pendelaars van wie de stad hun vertrouwde werkbasis is. Elke stedelijke context heeft met andere woorden voor elke persoon een andere betekenis en speelt op hetzelfde tijdstip meerdere rollen voor meerdere individuen. Als antwoord op het fenomeen van een groeiende urbanisatie wordt het idee van een duurzame, veilige, groene, sociale en levendige stad steeds belangrijker (Block, 2011). De weg daar naartoe is complex en kan enkel met een geïntegreerde aanpak bereikt worden (Block, 2011).

Al sinds het ontstaan van grote metropolen bestaat de overtuiging dat ingrepen in de stedelijke ruimte kunnen leiden tot een betere sociale stad (de Koster, 2012). Het hoeft dan ook niet te verbazen dat criminaliteitsfenomenen ook de aandacht gingen trekken van stadsplanners en –vernieuwers (Stevenson, 2003). Deze paper betracht om via het aanpassen van stadsinfrastructuren en –inrichting aanleiding te geven tot een vorm van criminaliteitspreventie. Hoewel deze paper voornamelijk toegespitst is op Vlaamse steden, kan dergelijke benadering in het Vlaanderen van vandaag moeiteloos vertaald worden naar een ontelbaar aantal uit-hun-voegen-gebarsten gemeenten dat tevens te maken krijgt met stedelijke fenomenen zoals criminaliteit.

Doorheen de geschiedenis van de criminologische wetenschappen werd aan meerdere criminaliteitsbenaderingen binnen een stedelijke context vorm gegeven, waar in het eerste deel van deze paper dieper op ingegaan wordt. *Crime Prevention Through Environmental Design* of CPTED [septed] komt daarbij ietwat uitgebreider aan bod. Deze term werd voor het eerst gebruikt door Ray Jeffery in zijn gelijknamige boek, waarbij hij zich inspireerde op onder andere Jane Jacobs en haar baanbrekende *'Life and Death of Great American Cities'* (Schneider, 2005; Newman, 1973). Jeffery geloofde dat de fysieke omgeving een belangrijke invloed speelde op gedragingen, normen en waarden. Experts op het vlak van design en architectuur konden er volgens hem dan ook voor zorgen dat de opportuniteit die leidt tot ongewenst gedrag steeds minder vaak zou voorkomen (Schneider, 2005). In het tweede hoofdstuk wordt nagegaan óf en hoe Vlaamse steden Brugge, Gent, Mechelen en Antwerpen met deze benadering aan de slag gaan. Daarbij wordt een korte vergelijking gemaakt van de situatie bij onze noorderburen en worden enkele voorbeelden uit de praktijk uitgelicht, vooraleer te besluiten met een kritische blik naar de toekomst.

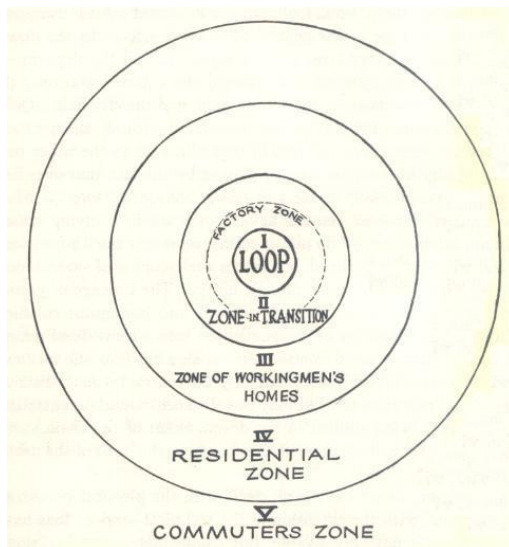
Ruimte, plaats en criminaliteit binnen een criminologische context

Reeds sinds het ontstaan van stedelijke omgevingen worden deze geassocieerd met problemen en onveiligheid, maar desondanks bestaat er weinig expliciete theorievorming rond (de Koster, 2012). Ook de link tussen criminaliteitspreventie en stedelijk design wordt nog niet gemakkelijk gelegd en kan dus beschouwd worden als onontgonnen terrein. In het volgende hoofdstuk wordt een inleiding gegeven op hoe ruimte, criminaliteit en preventie zich doorheen de geschiedenis tot elkaar hebben verhouden.

Chicago School of Criminology

Een eerste belangrijke pionier was de Chicago School of Criminology. Deze school zag haar licht binnen de structuren van het departement sociologie van de universiteit van Chicago. In de 19^e eeuw was Chicago een van de snelst groeiende steden van de Verenigde Staten van Amerika, wat – zoals Durkheim het omschrijft – chaos en anomie met zich meebracht (Jones, 1986). Door de grote toename aan criminaliteit die daarmee gepaard ging, werd het aanpakken van deze problematiek voor velen een prioriteit (Tibbetts & Hemmens, 2010). Ook de Chicago School zag in deze periode het licht. Ze bestond uit een groep sociologen die ervan uitging dat er nood was aan theoretische begeleiding om in eerste instantie de sociale problemen te kaderen en daarna ook op te lossen. Criminaliteit en deviatie werden sindsdien onderzocht in een stedelijke context, waardoor het criminologische thema een duidelijke en rechtstreekse link kreeg met de stad en haar structuren. Binnen de Chicago School werden in de 20^e eeuw meerdere theorieën rond het ontstaan van en de drijfveren voor delinquentie uitgewerkt.

Concentrische zonetheorie, Burgess & Park. Robert Park, professor aan de universiteit van Chicago, is de grondlegger van de sociale ecologie. Hij was ervan overtuigd dat de principes van de plantkundige en dierlijke ecologie ook konden worden toegepast op de groeiende stad en haar inwoners (Pauwels, 2012; Tibbetts & Hemmens, 2010). Elke buurt heeft een unieke identiteit en kan gezien worden als een *natural area* voor een bepaalde bevolkingsgroep. Wanneer buurten worden overgenomen door andere bevolkingsgroepen ontstaat er chaos en instabiliteit, waardoor de informele sociale controle te wensen overlaat.

1 het concentrische zonemodel (Park, Burgess & McKenzie, 1925)

Burgess, tevens onderzoeker aan de universiteit van Chicago, werkte deze benadering uit tot de concentrische zonetheorie, een ecologisch model van stedelijke groei. Hijzelf geloofde dat steden niet puur aan de randen uitdeinden, maar van binnenuit uitzetten en sprak over *the growth of the city* (Park, Burgess & McKenzie, 1925). Daarbij worden vijf stedelijke zones onderscheiden: van binnen naar buiten het centrale zakendistrict, de transitiezone, de arbeiderszone, de residentiële wijken en de pendelaarszone (Pauwels, 2012). Bij stedelijke groei wordt elke zone als het ware door de centraler

gelegen zone worden opgenomen, waardoor de zones zich verschuiven en een aanzienlijke groei kan worden waargenomen. Burgess omschrijft het als volgt:

“This chart brings out clearly the main fact of expansion, namely, the tendency of each inner zone to extend its area by the invasion of the next outer zone.” (Park, Burgess & McKenzie, 1925, pg. 50)

Daarmee gepaard gaand en in relatie tot Parks ecologische benadering van de menselijke gemeenschap was hun conclusie dat dergelijke concentrische groei van de stad aanleiding gaf tot asociaal gedrag, chaos en delinquentie. Bij een groei van het centrale zakendistrict zal de transitiezone worden ingenomen en de meeste bewoners zullen er bijgevolg verdwijnen. Dit fenomeen creëert een staat van leegstand in de transitiezone. De gebouwen staan leeg en zijn ook geregeld bouwvallig. In tegenstelling tot dit fenomeen van verloederding behoudt de transitiezone een zekere marktwaarde, aangezien de zone zeer gewild is bij bedrijven en zakenpartners, die deze gronden opkopen met een uitbreiding van het centrale zakendistrict tot gevolg (Park, Burgess & McKenzie, 1925). In de periode die voorafgaat aan de groei trekken mensen die enigszins welstellend zijn weg, waardoor een staat van sociale organisatie binnen de buurt of wijk altijd zeer veraf lijkt.

The Gang, Frederic M. Thrasher. Thrasher observeerde in de jaren 1920 de jeugdbendes in Chicago en ontwikkelde daarbij de theorie dat bendes of *gangs* pas een delinquent karakter krijgen wanneer de leden zich niet langer kunnen conformeren met de waarden en normen van hun omgeving (Thrasher, 1927). Hij was ervan overtuigd dat de verloederde staat van de transitiezone uit de theorie van Parks en Burgess een rol speelt bij het ontstaan van deze delinquente jongerenbendes en subculturen (Pauwels, 2012). In de jaren '50 gaat Albert K. Cohen daarop door en onderzoekt de relaties tussen jongeren en een maatschappij die gedomineerd wordt door waarden en normen van de middenklasse (A.K. Cohen, 1956). Hij onderscheidt drie types jongeren: de *college boy*, de *corner boy* en de *delinquent subculture*. Deze laatste jongere voelt zich niet capabel genoeg om te kunnen voldoen aan de verwachtingen die zijn vooropgesteld door de middenklasse en beslist om het omgekeerde te doen.

The Spatial Disorganization Theory, Shaw & McKay. Door het empirisch onderzoek van Shaw en McKay in de jaren '60 van de 20^e eeuw werd bewijs geleverd voor bovenstaande benaderingen van de Chicago School. Aan de hand van statistieken werd de concentratie aan delinquentie in de transitiezone aangetoond. Bovendien werd vastgesteld dat deze concentratie afnam naarmate men zich verwijderde van het stadscentrum (Shaw & McKay, 1969). Zij hebben er met andere woorden voor gezorgd dat niet enkel de gedetermineerde biologische en psychologische persoonskenmerken als enige oorzaak van criminaliteit werden gezien, maar nu ook de link tussen ruimte en misdaad de nodige aandacht kreeg (Tibbetts & Hemmens, 2010).

Omgevingscriminologie en *crime science*

De theorieën die zich enigszins meer focussen op de criminele daad dan op de dader zelf zijn te situeren binnenin de omgevingscriminologie en de *crime science*. De *environmental theories* kenden hun beginjaren met de *Situational Crime Prevention* theorie die rond de jaren '70 door het 'British Home Office' van de Britse regering werd ontwikkeld (Clarke, 1997). Het omvat een algemene theoretische benadering die zich focust op het reduceren van alle vormen van criminaliteit door de opportuniteit tot het overgaan naar criminaliteit in te perken (Clarke, 1997; Schneider, 2005).

Desalniettemin was de fysieke omgeving volgens de situationele benadering van een niet te onderschatten waarde (Schneider, 2005).

De rationele keuzetheorie, Cornish & Clarke. Met deze benadering uit de jaren 1970 stellen de heren Cornish en Clarke dat wie een keuze moet maken tussen gedragsalternatieven, zijn keuze laat vallen op dat alternatief waarvan de verwachte opbrengst het hoogste is (Pauwels, 2012). Er is met andere woorden sprake van een soort van *self-interest*. Cornish & Clarke (1986) zijn verder van mening dat wanneer personen om een bepaalde reden genoeg gemotiveerd zijn om een delict te plegen, er sprake is van bepaalde stimuli die zich onder andere vertalen in omgevingsfactoren.

De routine activiteitentheorie, Cohen & Felson. Cohen en Felson bouwen verder op de rationele keuzetheorie en breiden ze uit met het onderscheiden van de aanwezigheid van zes centrale factoren. Ten eerste heb je de (1) *intimate handlers* – invloedrijke personen in het leven van (2) de potentiële dader. Verder zijn er de (3) *guardians*, die (4) potentiële slachtoffers of doelwitten moeten beschermen tegen delicten. Ten slotte worden (5) plaatsen met hun (6) *place manager* – de eigenaar van een plaats die controle uitoefent op zijn of haar eigendom – genoemd. De kans op criminaliteit is volgens de *routine activities theory* het grootst bij afwezigheid van zowel de *intimate handlers*, de *guardians* als de *place managers* (Pauwels, 2012) en hangt de beslissing enkel nog af van de doelwitten. Deze laatste hebben volgens Cohen en Felson (1979) vier kenmerken die daarbij t.o.v. elkaar worden afgewogen: waarde, moeilijkheidsgraad, zichtbaarheid en toegankelijkheid.

Crime Prevention Through Environmental Design

Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) is een theorie die binnen de situationele benadering van de criminologische etiologie kan worden gesitueerd (Pauwels, 2012). Deze plaatsgebaseerde criminaliteitspreventieve benadering is uiteindelijk uitgegroeid tot een zelfstandige en volwaardige theorie die tot heden zowel voor- als tegenstanders kent (Cozens, Saville, & Hillier, 2005). Omdat de theorie zelf wat vaag blijkt te zijn, is het moeilijk om een eenduidige definitie te geven. In *The Criminology of Criminal Law* worden verschillende omschrijvingen aangehaald, zoals deze van Hough et al. (1980) waarin CPTED wordt beschouwd als:

“Het management, design of de manipulatie van de onmiddellijke omgeving waar criminaliteit op een systematische en permanente wijze voorkomt.” (Robinson, 1999)

Net zoals de volledige naam doet vermoeden, gaat men er bij deze theorie vanuit dat bepaalde omgevingen meer tot criminaliteit oproepen dan andere en er bijgevolg meer aandacht moet worden besteed aan het design van de gebouwde ruimte. Daar preventie centraal staat, hecht men veel belang aan sociale controle bij het bestrijden en vermijden van ongewenste praktijken. De benadering kreeg doorheen de jaren impulsen door meerdere onderzoekers. Ray Jeffery, die de term in 1971 voor het eerst noemde, inspireerde zich op Jane Jacobs, die volgens hem de interesse voor de wederkerende relatie tussen criminaliteit en omgeving nieuw leven heeft ingeblazen (Robinson, 1999). Jeffery legt de focus zeer sterk bij de relatie tussen de fysieke omgeving en het gedrag van de dader, wat later op heel wat kritiek stoot. Er wordt geen rekening gehouden met potentiële biologische of fysieke verklaringen voor het gedrag van de dader en ziet daarmee de rol van de hersenen en de geest volledig over het hoofd (Robinson, 1999). In 1977 brengt hij een tweede editie uit waarbij hij zowel de fysieke externe omgeving als de fysieke interne omgeving van de dader als persoon betreft. Tot slot heeft Oscar Newman tevens een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van de CPTED-benadering. In

zijn *Defensible Space* (1972) beschrijft hij hoe niet de aanwezigheid van politie een buurt weer veilig en controleerbaar maakt, maar de cohesie tussen de bewoners (Newman, 1972). In die context is hij ervan overtuigd dat criminaliteit kan worden aangepakt door netwerken van sociale controle in stand te houden (Mayhew, 1979).

Doorheen de jaren werden twee generaties CPTED ontwikkeld. Cozens, Savilla & Hillier (2005) omschreven in *Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED): a review and modern bibliography* de zes principes van de eerste generatie:

1. Territorialiteit: eigenaars en bewoners van een bepaalde buurt worden gesterkt in hun gevoel van eigenaarschap en verantwoordelijkheid door de duidelijk aanwezige scheiding tussen publiek en privaat
2. Surveillance: de aanwezigheid van controle en bewakingsinitiatieven
3. Access control: de mate waarin een bepaalde plaats toegankelijk is voor het publiek
4. Target hardening: de uitvoering van een criminele daad wordt voor potentiële daders moeilijker gemaakt door hun einddoel minder bereikbaar te maken
5. Imago en onderhoud: de uitstraling en het imago van een omgeving hebben een grote invloed op het onveiligheidsgevoel en het voorkomen van criminaliteit
6. Activity support: het promoten en aanmoedigen van de juiste functie van een bepaalde plaats in de stad of de omgeving

Na het lezen van bovenstaande principes is de link met het idee van een *gated community* snel gelegd. Dergelijke woonwijken worden letterlijk omheind en kennen een sterke afscheiding tussen publieke en private ruimte. Niettemin ontstaat op die manier een kunstmatige situatie die onmogelijk in de stad gecreëerd kan worden. Om een stedelijke omgeving veilig en controleerbaar te maken, zijn niet enkel de harde middelen noodzakelijk, maar is ook de culturele en sociale dynamiek kenmerkend voor elke buurt van groot belang. Deze kritiek werd sterk geuit bij het verschijnen van de eerste generatie CPTED, wat ertoe heeft geleid dat Savilla & Cleveland in 1998 nog vier principes aan de eerste zes hebben toegevoegd (Atlas, 2008).

7. Sociale cohesie: blijkt bevorderlijk voor de onderlinge relaties tussen de inwoners binnen eenzelfde buurt
8. Connectiviteit: sociale cohesie binnen gemeenschappen mag niet leiden tot isolatie ten aanzien van andere buurten
9. Cultuur binnen de gemeenschap: solidariteit zorgt ervoor dat bewoners om elkaar geven en sneller gaan ingrijpen wanneer blijkt dat iemand het slachtoffer van een criminele daad is geworden (cfr. *eyes on the street*-principe van Jane Jacobs)
10. Threshold capacity: het niveau van stabiliserende factoren in de buurt moet in stand worden gehouden, denk maar aan gemeenschappelijke tuinen

Uit heel wat onderzoeken is gebleken dat CPTED vaak een positieve uitkomst kent (Goossens, 2015). Niettemin is het bij de toepassing van de tien principes belangrijk dat deze niet fout geïnterpreteerd worden. Paul Ekblom, professor *Design Against Crime* aan de *University of the Arts in London*, schreef enkele artikelen en papers over CPTED. In de ongepubliceerde paper *Redesigning the Language and Concepts of Crime Prevention Through Environmental Design* legt hij de focus op de beperkingen van de theorie (Ekblom, 2009). Volgens hem zijn er duidelijke tegenstrijdigheden tussen de principes onderling. Territorialiteit kan in de praktijk zo omgezet worden dat het in de weg komt te staan van het *eyes on the street*-principe (Ekblom, 2009). Het onderscheid tussen publiek en privaat

kan zo duidelijk worden dat de voeling met de buitenwereld steeds groter wordt waardoor mensen het niet langer als ‘eigen’ aanvoelen. Hij pleit verder ook voor meer voeling met het grotere plaatje. Niet enkel het fysieke aspect telt mee, ook het sociale moet voldoende in rekening gebracht worden. De interventies moeten aangepast worden aan de situatie, aan de omgeving, aan de buurt en mogen daarom niet altijd even strikt toegepast worden. Er moet meer vanuit het ‘*think thief*’ standpunt gewerkt worden, wat in elke buurt een andere uitkomst geeft (Ekblom, 2009).

Ondanks alle kritieken is CPTED toch een van de meest concrete theorieën waar ingrepen in de publieke omgeving worden aangereikt om het ontstaan en voorkomen van criminaliteit in te perken. De bedoeling van het volgende hoofdstuk is om na te gaan op welke manier deze benadering in vier Vlaamse steden wordt aangehaald. Daarna worden de conclusies uit deze interviews kort vergeleken met de situatie in Nederland.

Casestudie: de mogelijkheden en beperkingen in Vlaanderen vergeleken met de Nederlandse situatie

“Ik denk dat het niet systematisch wordt toegepast, maar dat het eerder gevoelsmatig wordt toegepast, met ervaring.”

(M. Pinte, persoonlijke mededeling, 5 maart, 2015)

“Wij zijn daar minder systematisch mee bezig, maar ik denk dat wij eigenlijk al een beetje met gezond verstand een aantal van die principes toepassen.”

(K. Timmerman, persoonlijke mededeling, 18 maart, 2015)

“Maar vooraf in ieder geval wordt het veiligheidsaspect vaak overgeslagen. Dat als gevolg heeft dat eigenlijk vaak in later stadium aanpassingen worden gedaan aan het ontwerp.”

(R. Schmit, persoonlijke mededeling, 27 maart, 2015)

“Vanuit een aanvoelen, vanuit gezond verstand dat je redeneert. Weliswaar op basis van enkele principes die je meeneemt.”

(W. van Herle, persoonlijke mededeling, 1 april, 2015)

Door de beperkte omvang van deze paper zal hierop volgend een conclusie gegeven worden de interviews met de vier Vlaamse steden. Voorgaande quotes geven een eerste impressie, die ietwat kort door de bocht gaat, maar wel de nood aan verandering beschrijft.

Uit de interviews blijkt dat er grote onderlinge verschillen bestaan tussen de Vlaamse gemeenten. Zo worden de stadsdiensten om te beginnen al op een compleet andere manier georganiseerd. In Brugge en Mechelen zijn de preventiediensten bevoegd voor criminaliteitspreventie, terwijl dit in Gent en Antwerpen door de diensten Stedenbouw wordt afgehandeld. Het was dan ook niet verbazingwekkend om vast te stellen dat een uniforme wijze om deze problematiek aan te pakken in Vlaanderen niet bestaat. Elke stad vult deze thematiek volledig naar eigen aanvoelen in.

Gent

De dienst Stedenbouw in Gent baseert zich in dit kader op zowel de CEN-standaarden als het Nederlandse handboek ‘Veilig Ontwerp en Beheer’, die zelf de CTPED-principes als inspiratiebron nam. De principes die daaruit voortvloeien worden niet concreet en systematisch toegepast, al probeert

men er bij zoveel mogelijk ontwerpen toch in zekere mate rekening mee te houden. Zelf ontwikkelde Stad Gent enkele draaiboeken met richtlijnen voor ontwerpers van projecten in de publieke ruimte. Dit zijn de IPOD's, afgekort voor Integraal Plan Openbaar Domein. Het gaat hem in deze IPOD's eerder over de ruwe inrichting van deze publieke ruimte. Zo handelt IPOD 1 over het gebruik van materialen en IPOD 2 over de gewenste afmetingen. In Gent probeert men de focus zo vaak mogelijk op het integrale beleid te leggen. Men probeert alle lagen van een project in die mate te belichten dat daar achteraf weinig problemen komen opdagen.

Antwerpen

Ook bij Stad Antwerpen staan de ontwerpers zelf in voor het integreren van het veiligheidsaspect. Momenteel staan ze daar nog niet ver in, maar doorloopt het project wel telkens een uitgebreid traject. Zo wordt om de mening van de bewoners, de jeugd, de groendienst, etc. gevraagd, met de bedoeling het ontwerp aan zoveel mogelijk verschillende doelgroepen aan te passen. Criminaliteitspreventie en veiligheid zijn nog geen vaste componenten van dit traject, al is men daar ondertussen wel mee bezig. De conceptstudie 'ruimtelijke veiligheid' werd in dit kader opgericht en heeft tot doel te onderzoeken hoe buurten van elkaar verschillen en in welke mate daarmee rekening moet worden gehouden bij projecten. Het is duidelijk dat men de focus in Antwerpen niet op individuele acties legt, maar eerder het brede plaatje als prioritair ziet.

Brugge

In Brugge gaat het er iets anders aan toe en staat de preventiedienst in voor het invullen van het preventiekader bij stedenbouwkundige projecten. Specifieke literatuur waarop ze zich daarbij consequent baseren, is er niet, al is bijvoorbeeld CPTED wel gekend en proberen ze soortgelijke principes toe te passen in hun ontwerpen. In de praktijk vertaalt zich dat in verschillende projecten en werkgroepen. De werkgroep 'Parken en Pleinen' heeft bijvoorbeeld tot doel om zowel reactief als proactief problemen in de publieke ruimte op te lossen. De projecten binnen deze werkgroep worden door de cel Ontwerp van de Groendienst uitgetekend. Hierbij baseren ze zich wel op enkele basisprincipes die bijvoorbeeld onder CPTED kunnen worden gerekend, maar gebeurt het verder op basis van logisch verstand en ervaring.

Mechelen

Qua kennis van en interesse in criminaliteitspreventie en stedelijk design is Mechelen een van de voorlopers, hoewel de stad dit niet te danken heeft aan concrete uitvoeringen van dergelijke interventies. Ook hier wordt het niet gezien als een beleidsprioriteit, om die reden dat er geen tijd en geld voor is. Desondanks is een positieve evolutie merkbaar: de preventiedienst wordt steeds meer gevraagd om advies te geven bij de aanleg van bijvoorbeeld parken en pleinen. Ondanks het feit dat deze thematiek niet standaard wordt behandeld, zijn er wel enkele (proef)projecten waaruit de groeiende interesse blijkt. Bij het project in de Donker Lei werd met de focus op een projectwerking gebaseerd op de CEN-standaarden. Bij de Tinel Site werd aan de studenten van Sint-Lukas gevraagd om specifiek vanuit de CPTED-benadering naar de site te kijken. Een student Maatschappelijke Veiligheid werd vervolgens de opdracht gegeven de Mechelse buurtwachters risico's te leren inschatten en opmerken. Zo is Mechelen zeker een voorbeeld voor vele andere steden. Maar waarom kan deze interesse niet in de praktijk worden omgezet?

Beperkingen

Tijdens de interviews werden op deze vraag vaak dezelfde antwoorden gegeven. Er is geen geld voor dergelijke ingrepen, alles moet binnen een bepaalde tijdspanne uitgevoerd worden, het esthetische wordt nog te prioritair aanzien, etc. Dit leidt ertoe dat dergelijke maatregelen niet als troef kunnen

worden uitgespeeld. Wanneer interventies genomen worden, is het zeer moeilijk om op korte termijn resultaat waar te nemen. Dergelijke interventies boeken vooral resultaat op lange termijn, wat ervoor zorgt dat het lokale bestuur niet happig is om erin te investeren.

Toekomst

De interesse voor een integraal beleid is overal aanwezig. Men is van oordeel dat niet enkel concrete aanpassingen aan de ruimtelijke inrichting van een plaats invloed hebben op het (on)veiligheidsgevoel en de hoeveelheid criminaliteit. Het plaatsen van een verlichtingspaal in de straat zal er bijvoorbeeld niet meteen voor zorgen dat de buurt op slag veilig is. Ook een analyse van en een heldere communicatie met de bevolking is nodig. Enkel inwoners en gebruikers van een ruimte kunnen omschrijven hoe zij zich ter plekke voelen. Als men daar meer rekening mee zou houden, creëert dit een sfeer van steun, betrokkenheid en sociale cohesie. Daarnaast is ook samenwerking met politie, brandweer en andere hulpverlenende diensten aan te raden. Zo kan elk project op punt worden gebracht en zullen achteraf veel minder problemen opgelapt moeten worden.

Nederland

Aansluitend op de wens van de geïnterviewde stedelijke diensten om in de toekomst te evolueren naar een meer geïntegreerde aanpak, wordt een korte vergelijking gemaakt met Nederland. Enkele verschillen komen daarbij naar boven. Het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) bestaat in Nederland sinds 2005 en is voornamelijk bevoegd voor het opstellen, beheren en verder ontwikkelen van kwaliteitslabels, zoals het 'Politiekeurmerk Veilig Wonen' bij stedenbouwkundige plannen, teneinde opportuniteiten voor inbrekers of misdadigers zo veel als mogelijk te reduceren (C. van der Nat, persoonlijke mededeling, 1 mei, 2015; M. van Ruijven, persoonlijke mededeling, 15 april, 2015). Daarnaast ondersteunt en onderzoekt het allerlei veiligheidsvraagstukken. Het CCV zet de Nederlandse gemeenten in dit kader aan rekening te houden met deze aspecten. Niet alleen bestaat zo'n centrale organisatie en zorgt deze automatisch voor een betere en uitgebreidere kennis binnen de gemeenten, maar wordt het CCV bovendien ook ondersteund vanuit het ministerie Veiligheid en Justitie en het ministerie Binnenlandse zaken. Beide ministeries staan enerzijds in onderling contact, anderzijds bestaan samenwerkingsvormen tussen de ministeries, de politie, justitie en de gemeenten. Bij het opstellen van deze kwaliteitslabels wordt samengewerkt met de Stichting Veilig Ontwerp en Beheer, die de CPTED-principes in Nederland verspreidt en aan de man brengt (onder andere door het reeds genoemde handboek 'Veilig ontwerp en beheer'). Daarnaast werd ook literatuur als *Defensible Space* van Newman en het begrip *social eyes* van Jacobs gebruikt om de labels verder te staven en uit te werken (C. van der Nat, persoonlijke mededeling, 1 mei, 2015). Ook in Stad Rotterdam wordt een integrale aanpak hoog in het vaandel gedragen. Niet enkel in die zin dat politie en buurtwerkers, maar ook sociaal maatschappelijke problematieken worden betrokken, zoals schooluitval bij jongeren (M. van Ruijven, persoonlijke mededeling, 15 april, 2015).

Conclusie

Met zicht op de toekomst is het belangrijk te focussen op een kader voor criminaliteitspreventie en veiligheid dat telkens op maat kan worden toegepast naargelang enerzijds de buurt of gemeente en anderzijds het type project. Het is niet gewenst dat de tien CPTED-principes letterlijk worden overgenomen en worden toegepast. Niettemin kan op basis van deze principes een overkoepelend kader worden geschapen dat als kapstok kan dienen voor Vlaamse steden en gemeenten. Verder is het van belang om de vrijheid van de gemeenten te bewaren, aangezien elk project op zich staat en ruimte behouden moet worden voor maatwerk en identiteit, hetgeen nooit op voorhand, en al zeker niet op gewestelijk niveau, vastgelegd kan worden. Gemeenten dienen hierbij niet enkel samenwerkingen aan te gaan met politie, brandweer of justitie, maar ook met de bewoners en ondernemers uit de buurt.

Enkel zij weten hoe een buurt leeft en waar de knelpunten zich bevinden. Bovendien heeft participatie een positief effect op de veiligheidsbeleving. Een volgende stap in het proces is om vanuit centraal niveau criminaliteitspreventie te stimuleren bij gemeenten. Om te komen tot de juiste preventiemaatregelen op de juiste plaats en het juiste moment, dient daarom ook aandacht te gaan naar de oorzaken van criminaliteit. Begrip voor elkaanders situatie heeft immers nog nooit tot fundamenteel verkeerde beslissingen geleid.

Referenties

- Atlas, R. I. (2008). *21st Century Security and CPTED*. Boca Raton: Taylor & Francis Group.
- Block, T. (2011). Toekomstonderzoek in Vlaamse steden. Creatieve economie en multiculturaliteit in 2035 (pp. 185). Leuven: SBOV.
- Clarke, R. V. (1997). *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies* (R. V. Clarke Ed. 2nd edition ed.). New York: Harrow and Heston.
- Cohen, A. K. (1956). *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*: Routledge & Kegan Paul.
- Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach. *American Sociological Review*, 44(4), 20.
- Corijn, E. (2006). Kan de stad de wereld redden? *Oikos*, 36(1), 6-13.
- Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (1986). *The reasoning criminal: rational choice perspectives on offending*: Springer-Verlag.
- Cozens, P. M., Saville, G., & Hillier, D. (2005). Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED): a review and modern bibliography. *Property Management*, 23, 328-356.
- de Koster, M. (2012). Stedelijke criminaliteit en rechtshandhaving in het verleden. Een greep uit recent historisch onderzoek. *Tijdschrift voor Criminologie*, 54(4), 389-398.
- Ekblom, P. (2009). *Redesigning the Language and Concepts of Crime Prevention through Environmental Design*. University of the Arts London.
- Goossens, M. (2015). *Criminaliteitspreventie en stedelijk design: mogelijkheden en beperkingen in Vlaanderen*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel.
- Jones, R. A. (1986). *Emile Durkheim: an introduction to four major works*: Sage Publications.
- Mayhew, P. (1979). Defensible Space: The Current Status of a Crime Prevention Theory. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 18, 150-159.
- Newman, O. (1972). *Defensible Space; crime prevention through urban design*. New York: Macmillan
- Park, R. E., Burgess, E. W., & McKenzie, D. R. (1925). *The City*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Pauwels, L. (2012). *Op zoek naar de oorzaken van criminaliteit?* Gent: Academia Press.
- Robinson, M. B. (1999). *The Theoretical Development of "CPTED"*. New Brunswick London: Transaction Publishers.
- Schneider, R. H. (2005). Introduction: Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED): Themes, Theories, Practice, and Conflict. *Journal of Architectural and Planning Research*, 22(4), 12.
- Shaw, C., & McKay, H. D. (1969). *Juvenile Delinquency and Urban Areas* (Rev. Ed. ed.). Chicago: The University of Chicago Press.
- Stevenson, D. (2003). *Cities and Urban Culture*. Maidenhead, Philadelphia: Open University Press.
- Thrasher, M. F. (1927). *The Gang: A Study of 1,313 gangs in Chicago*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tibbetts, S. G., & Hemmens, C. (2010). The Chicago School and the cultural/subcultural Theories of Crime *Criminological Theory: A Text/Reader* (pp. 381-395): Sage.